

Molčeči Bog v Žalostinkah¹

Zamisel, da v hebrejski Bibliji lahko razvijemo "teologijo tišine" ali bi jo bilo treba razviti, je nesmiselna, vendar sama prisotnost kanonskih spisov, kot so Žalostinke, to od nas zahteva. Še posebej po težkih dogodkih in tragedijah Božji molk deluje zavajajoče, frustrirajoče in razdražljivo. Razumevanje Božjega molka v knjigi Žalostink zahteva potrpežljivost, kreativnost, dobro sposobnost poslušanja in branja in globoko spoštovanje do t. i. "negativnih mest" Božjega molka v knjigi. V tej razpravi bomo najprej poslušali za zvoki žalostink, ki so ohranjeni v njenih številnih dialoških značilnostih, da bi vzpostavili "pozitivna mesta",² s katerimi lahko primerjamo Božji oglušujoči molk v knjigi, podobno kot se primerja negativna in pozitivna mesta v različnih umetniških stvaritvah. Ko je enkrat to glasno hrupno ozadje ustvarjeno, vpogled v skrivnostni Božji molk nujno ustvari številne možnosti za interpretacijo in razumevanje le-tega v knjigi Žalostink.

DIALOŠKA KNJIGA ŽALOSTINK

Pričujoči diskusiji o Božjem molku bo ostrejši kontrast podala kratka ocena dialoškega vidika knjige Žalostink. Svetopisemski strokovnjaki, ki se zgledujejo po delu literarnega teoretika Mihaila Bahtina, uporabljajo termin "dialoški" (ali "dialoškost") za opis tako procesa kot izdelka. Dialoški pogovor ali kompozicija je tista, ki vsebuje številne, različne, ločene perspektive. To se razlikuje od monologa (govor ene osebe ali več oseb, omejenih na eno perspektivo), saj avtentični dialog prinaša vsem udeležencem nove ideje, izkušnje in vpoglede, ki jih v dialog prinašajo različni partnerji. Nasprotno

pa pogovor med dvema osebama, ki se strinjata o vseh točkah pogovora, ne bo stimuliral rasti za nobeno osebo, saj zanj z druge strani ne bo predstavljenega nič novega.

Dialoške produkte je težje vzdrževati. Ko v enačbo vstopi avtor, pogosto pride do filtriranja zaradi človeške težnje, da bi svoje izkušnje postavili v okvir, ki ima smisel in pomen za nas kot posameznike. Eseje lahko denimo vključimo v eno zbirko, ker na dano temo podajajo enotno mnenje; to predstavlja monološko publikacijo, četudi so pri tem sodelovali različni avtorji. Po drugi strani lahko zbirko esejev zberemo zaradi njihove raznolikosti mnenj (ali celo kontradikcij) na dano tematiko; to pa predstavlja bolj dialoški izdelek,

četudi se avtorji morebiti niso niti srečali ali pogovarjali med seboj. Bralčeva interakcija z izdelkom prav tako predstavlja dialoški proces, zaradi srečanja različnih perspektiv. Večina Bahtinovih pomembnih del se je nanašala na ruskega avtorja Fjodorja M. Dostojevskega, po Bakhtinovem mnenju enega redkih, ki je bil zmožen napisati delo, s številnimi, različnimi, ločenimi perspektivami v karakterjih in zgodbah, ki jih je ustvaril. To pomeni, da dialoški izdelek ne pride nujno iz dialoškega procesa, ki vključuje prispevek številnih partnerjev, vendar pa mora najti pot za ohranitev ali utelešenje različnih perspektiv, ne da bi jih silil v monološki okvir. Svetopisemski strokovnjaki so prevzeli Bahtinove koncepte kot odgovor na večkratne poskuse biblične teologije, da bi našli hermenevtični "center" HB (HB = Hebrejska Biblija op. prev.). Ideja, da pomen Biblije ne more biti omejen na eno samo organizacijsko načelo, predstavlja po mnogih desetletjih takšnih poskusov veliko olajšanje za mnoge strokovnjake.

Zdaj, ko smo razložili dialoške procese in izdelke, bomo predstavili dve primarni značilnosti dialoške narave Žalostink.

1. *Pripoved z različnih perspektiv.* Kot lahko vidimo v vsakem od petih poglavij knjige Žalostink, je prva dialoška značilnost knjige dosledno spreminjanje med dvema (ali več) različnima glasovoma v pripovedovanju zgodbe. Glas, ki začne zgodbo, se niti ne identificira niti ne govori o sebi v prvi osebi. V povezavi s psalmskimi žalostinkami se temu glasu reče didaktični glas (DG), ker prekinja (ali dodaja) prošnjo prosilca z obrazložitvami o odnosu med ljudmi, Bogom, grehom in pravičnostjo.³ V žalostinkah DG opisuje dejanja, ki so jih storili različni karakterji v knjigi ali so bila storjena njim (hči sionska, Bog, sovražniki itd.), kot lahko vidimo v sledečem primeru:

*Njeni nasprotniki so postali poglavarji,
njeni sovražniki uspevajo,
kajti GOSPOD ji je prizadel bolečino
zaradi njenih premnogih pregreh.⁴
Njeni otroci so odšli kot ujetniki pred
nasprotnikom. (1,5.)*

Poleg tega DG Boga ne naslavlja neposredno, kot v drži molitve, ampak govori o Bogu na opisni način. Vendarle pa, kot se vidi v 1,21, obstaja še drugi glas, ki govori v prvi osebi ("jaz", "ti") in Boga naslavlja direktno z uporabo večinoma druge osebe ("ti").

Slišali so, kako vzdihujem, ni tolažnika zame.

Vsi moji sovražniki so slišali o moji nesreči, veselijo se, ker si ti to storil.

Daj, da pride dan, ki si ga poklical, naj bodo kakor jaz. (1,21.)

V prvem poglavju se ta glas pojavi v vrsticah 9 in 11, a z vrstico 12 prevzame pripoved v drugem delu poglavja. Zatorej DG poda opis trpljenja Siona in Božjih dejanj v tretji osebi, drugi glas pa je glas prošnje, molitve, protesta in jeze, ki se je porodila iz osebne izkušnje trpljenja.

Ta drugi glas je glas sionske hčere. V HB in drugih antičnih kulturah bližnjega Vzhoda so bila mesta pogosto opisana kot ženske ali se jim je dodala ženska oseba.⁵ Mesto Jeruzalem se v knjigi Žalostink imenuje hči sionska, kot tudi v drugih delih HB (2 Kr 19,21; Ps 9,15; Iz 1,8, 10,32, 16,1, 37,22, 52,2, 62,11; Jer 4,31, 6,2, 6:23; Mih 1,13, 4,8, 4,10, 4,13; Sof 3,14; Zah 2,14, 9,9). Božji molčeči odgovor na prošnje sionske hčere je prvotni predmet te razprave.

2. *Prerekanje s preroki.* Drugi dialoški vidik knjige Žalostink je prerekanje ali "oporekanje"⁶ sionske hčere preroškemu načinu povezovanja političnih in družbenih travm z Božjo kaznijo Izraelovih grehov. Poglejmo denimo Jer 6,19–23, kjer Bog, govoreč po preroku, grozi: "Nad to ljudstvo bom spravil nesrečo, sad njihovih naklepov. Saj niso pazili na moje besede, zavrgli so mojo postavo." Ko ljudstvo zavrne Božja učenja, to zato prinese uničenje, napovedano v 22–23: "Spotaknili se bodo obnje očetje in sinovi hkrati, sosed in prijatelj bosta izginila. Tako govori GOSPOD: Glej, ljudstvo prihaja iz severne dežele ... Hrumi, kakor bi bučalo morje, na konjih jezdi, razporejen kakor en mož za boj proti tebi, hči sionska." Tu je Božja kazen pravična posledica grehov ljudstva. V knjigi Žalostink pa sionska

hči nakazuje, da so vse grozote, ki se dogajajo ljudstvu, nepravilni, pretirani odzivi Boga na mnogo manjše grehe, ki jih je morda storila.

Oprezoval je za mojimi pregrehami, s svojo roko jih je zavozlal; povzpele so se na moj vrat, pustil je, da je omahnila moja moč.

Gospod me je izročil v roke takšnih, ki se jim ne morem upreti. (1,14.)

Še več, njen "greh" iskanja drugih "priatelj" in "ljubimcev" je bila posledica stradanja! Pretirano ostra dejanja, pripisana Bogu v sledečih verzih 2. poglavja, so zato rezultat tega, da je Bog pozabil, prevzel vlogo sovražnika, ali tega, da je nepravilčen ali jezen:

Gospod je postal kakor sovražnik, uničil je Izraela;

uničil je vse njegove palače, uničil je njegove trdnjave.

Namnožil je v hčeri judovski tarnanje in ječanje. (2,5 DV.)

Na tleh ležita po ulicah deček in starček; moje mladenke in moji mladeniči so padli pod mečem.

Ti si jih pomoril na dan svoje jeze, klal si, nisi se usmilil. (2,21 Sion.)

Preko teh podob daje sionska hči glas teološkemu stališču, ki je tako drugačno kot tudi kritično do stališč, ki jih podpirajo preroki. Tu poudarek ne leži na grehih sionske hčere, ki so prinesli Božjo kazen, kot v Jer 6. Namesto tega tako sionska hči kot DG⁸ kličeta Boga zaradi velikih izgub, ki jih je izkusilo ljudstvo. To je posebej presenetljivo dejstvo, saj je DG, kot je predstavljen v psalmih žalostink, pogosto glas teodiceje, ki zagovarja Božja dejanja kot pravilna in pravična nasproti teološkim izzivom, ki so jih rodile izkušnje in pritožbe prosilcev. Dokaz, da je DG prestopil na stran prosilcev (v tem primeru sionske hčere), kaže, da je to nedvomno edinstvena priložnost za žalovanje.⁹

Zdaj, ko smo določili dialoški značaj Žalostink, si pozornost zasluži zapleten del na koncu 3. poglavja, saj je to lahko primer, v katerem Bog prelomi sicer prevladujoči molk, ki ga vzdržuje skozi preostali del knjige.

ŽALOSTINKE 3: ALI BOG PRELOMI MOLK?

Zagotovo Božja prisotnost v knjigi Žalostink nikoli ne izgine. Avtorji besedila Boga dojemajo morda preveč aktivno, kot smo videli v jeziku 2. poglavja, ki smo ga razlagali zgoraj. Kot v Job 7,17–21 Božja prisotnost v času velikega trpljenja ni vedno tolažilna. Še več, dojemanje Božje simultane prisotnosti in tišine sredi globokega trpljenja je mučno. Tako mučno, da zgleda, kot da se je drugi avtor ali urednik Žalostink odločil, da postavi povsem "drugačno" 3. poglavje sredi ostalih štirih žalostink. Če slišimo Božji glas v vseh knjigah Žalostink, se to zgodi zgolj enkrat, in sicer v 3,57:

Klical sem tvoje ime, GOSPOD, iz najgloblje jame. (3,55.)

Slišal si moj glas: "Ne skrivaj svojega ušesa pred mojim klicem na pomoč!" (3,56)

Približal si se na dan, ko sem te klical, rekel si: "Nikar se ne boji!" (3,57)

Obstajajo trije dobri razlogi, da obravnavamo 3. poglavje kot povezano, a hkrati povsem drugačno od ostalih štirih poglavij. Prvič, glas prosilca (molitveni, prvoosebni glas) ni ženski glas, glas poosebljenega mesta, kot v poglavjih 1 in 2, in mogoče v 4 in 5. Namesto tega gre za pripovedovanje z vidika eksplicitno moškega prosilca,¹⁰ ki govori na abstrakten način o svojih lastnih izgubah – za razliko od specifičnih, srce parajočih podob stradajočih otrok in nasilnih napadov na celotno ljudstvo Jeruzalema, ki se pojavljajo drugod v knjigi. Drugič, v tretjem poglavju Sion, Juda ali Jeruzalem (in njihove različice, sionska hči itd.) niso omenjene. Pojavi se nekaj referenc na skupnost (3,40–47 uporabi "mi" namesto "jaz" kot ostalo poglavje), a nikoli na mesto ali kraj eksplicitno. To je povsem drugače od ostalih štirih poglavij, ki zelo pogosto omenjajo fizični kraj ali mesto ali poosebljeno mesto (Sion/hči sionska—1,4.6.17; 2,1.4.6.8.10.13.18; 4.2.11.22; 5.11.18. Judeja/Judova hči—1,3.15; 2,2.5; 5,11. Jeruzalem/

hči jeruzalemska—1,7.8.17; 2,10.13.15; 4.12.
Jakob—2,2.3. Izrael—2,5. Sodoma—4,6.
Edom/Uc/hči edomska—4,21.22. Egipt/Asirija—5,6). Tretjič, od 3,21 dalje je opazno veliko večje zaupanje v Božjo pravičnost in zvestobo kot kjerkoli drugod v ostalih štirih poglavjih. To je nenavadno v primerjavi z zadnjimi verzi 5. poglavja – z zadnjimi besedami, kot so se ohranile do danes:

*Zakaj nas hočeš za vedno pozabiti, nas
zapustiti za dolžino dni?*

*Obrni nas k sebi, GOSPOD, da se spreobrnemo,
obnovi naše dni kakor nekdaj!*

*Ali pa si nas popolnoma zavrzel? Se do
skrajnosti jeziš na nas? (5,20–22)*

To niso besede zaupanja. To so besede, ki prihajajo iz dvoma, skrbi in frustracije z Bogom, ki je bil nekoč domač in zaupanja vreden.

V luči velikih razlik med poglavjem 3 in ostalimi štirimi poglavji, bi lahko dve besedi v 3,57 interpretirali na manj očiten način. To, kar se morda pogosto razume kot Božji govor v času sionske stiske, je pravzaprav odsev preteklih besed tolažbe in predhodnih dejanj rešitve, h katerim se obrača skupnost za svoje prihodnje upanje. Uporaba perfekta v hebrejščini prinaša pomen, da gre za dejanje, ki je povsem končano – "rekel si" – bolj kot imperfekt ali particip, ki bi ju lahko prevajali v sedanjiku "ti praviš" ali "ti mi govoriš". Zatorej ti verzi ne pomenijo nujno, da Bog govori besede tolažbe Izraelu, ampak se jih lahko razume kot tradicijo Izraela, ki kliče k sionski hčeri.

Vendarle pa ima 3. poglavje velik pomen. Predlog, da ga je potrebno brati tako sredi kot ločeno od ostalih štirih poglavij, ne želi predpostaviti, da ne gre za modre besede ali da je te besede potrebno spregledati zgolj zato, ker tolažijo skupnost v težavah. Nasprotno, prisotnost tega poglavja v središču knjige v petih delih napeljuje k razmisleku, kako to poglavje pripada ostalim štirim. Če je poglavje 3 vključil kasnejši urednik, da bi olajšal skrajni brezup in stisko, ki se je vtisnila v bralca ob intimnem branju knjige, potem

bi morali najprej izkusiti surov strah pred Bogom in sovražniki, ki je prisoten v ostalih štirih knjigah, preden si dovolimo slišati dve kratki besedi, ki ju izgovori Bog: 'al tira' (ne bojte se).

BOG, KI IZBERE MOLK

Dati pomen akutnemu trpljenju je izredno težko za vsako skupnost, pa naj bo to religiozna ali kakšna druga. Vendar se je v okolju, kjer obstaja samo en Bog, potrebno soočiti z določenim teološkim izzivom. Posebej, ko gre za Boga, ki je predstavljen kot stvarnik vsega in tisti, ki dodeljuje moč voditeljem, sodnikom, kraljem in kraljestvom. Torej: ni samo Božja "enost" tisto, kar zahteva razlago spričo zla,¹¹ temveč bi se morali zamisliti tudi nad pogostimi Božjimi posegi v življenje Izraela pri prizadevanju, da bi razumeli, kdaj in zakaj se tako aktiven in mogočen Bog odloči molčati. Vzpostavili smo mučno nemirno ozadje, s katerim lahko primerjamo Božji molk v knjigi Žalostink. Kratek pregled dveh predhodnih vprašanj o Božji karakterizaciji v drugih delih HB nam bo dal drugo podlago, v okviru katere lahko primerjamo tihi Božji odgovor na trpljenje sionske hčere.

1. *Kdo je ta molčeči Bog?* Dolgo in burno zgodovino svetopisemskih teologov, ki so želeli dati eno "podpisno" karakteristiko Bogu HB, je pogosto spodnesla knjiga Žalostink. To je zato, ker Božja dejanja v knjigi ne orišejo slike običajne Božje ljubezni, pravice in pravičnosti. Pristop, ki ga je predlagal Walter Brueggemann v svojem delu *An Unsettling God: The Heart of the Hebrew Bible*¹², se dobro prilagaja besedilom, kot so Žalostinke, saj je osnovan na principu, da dialoški Bog nikoli ne more biti zares opisan z eno ali drugo enostavno kategorijo, če se Bog resnično zavzema za vedno spreminjajočo se človeško skupnost. To vodi do (namerne?) besedne igre v naslovu Brueggemannove knjige. Na eni strani je Bog, ki je opisan v HB, "vznemirjajoč", saj se način Božje komunikacije, človeške interakcije z Bogom in voditelji, ki jih je postavil Bog, skozi

svetopisemsko besedilo nenehno spreminja. Po drugi strani je Bog "vznemirjajoč", ker je prilagajanje, celo za boljši ali intimnejši odnos med Bogom in ljudmi, še vedno prilagajanje. To je vznemirjajoča misel, saj bi Bog, ki ga ne veže nič, razen lastnega jaza, lahko izbral kaj drugega od tega, kar je poznano. Absolutna Božja svoboda zaostre tesnobo, ki botruje izjavam o tem, da je Bog postal sovražnik (2,5) ali popolnoma zavrzel Izrael (5,22), četudi se te izjave ne skladajo ne z besedami, ki jih je Bog govoril Abrahamu v 1 Mz 12,3 (v tem primeru bi Bog preklel samega sebe), niti s številnimi ponovitvami, ko Bog razglša, da bo ostanek Izraela ohranjen (npr. 1Mz 8,21; 2 Kr 19:30/Iz 37,31; Zah 8:6).

2. *Zakaj Bog molči?* V svoji nedavni študiji *The Silent God* nas Marjo Korpel in Johannes de Moor opomnita, da Bog v HB veliko pogosteje govori kot eksplicitno molči. Glede na njuno štetje je v HB 1882 glagolov in samostalnikov, ki označujejo Božji govor in zgolj 29 glagolov in samostalnikov, ki eksplicitno označujejo Božji molk.¹³ Njuna študija najprej preučuje sodobne koncepte molččega Boga v literaturi, medijih, filozofiji in teologiji. Nato povzameta in analizirata, kako molk deluje v literaturi antičnega Bližnjega vzhoda (posebej mezopotamski in egiptovski) in v HB. Drugi del študije razdelita glede na tip odnosa, kjer ima molk svojo vlogo: človeški molk do drugih ljudi (3. poglavje), človeški molk pred Bogom (poglavja 4–5) in končno Božji molk do ljudi (poglavje 6). Za vsakega od teh treh vrst odnosov prepoznata pet skupnih vzrokov za molk: razžaljenost, strahospoštovanje ali strah, obzirnost ali previdnost, nezmožnost in spanje. V primeru Boga kategorij "nezmožnosti" in "spanja" ne moremo zares uporabiti, četudi Boga kličejo, naj se zbudi, na primer v Ps 44,24 (25 v heb.): "Zbudi se! Zakaj spiš, o Gospod? Prebudi se, ne zavrni nas za vedno!" To ni ekvivalent človeški nezmožnosti ali spanju, saj tu prosilci pričakujejo, da jih Bog še zmeraj sliši in bo odgovoril na klic.

Še močneje pa avtorja zagovarjata tezo, da četudi so bogovi antičnega Bližnjega vzhoda

molčali zaradi osuplosti ali strahu, "so taka občutja redko, če sploh kdaj, pripisana Bogu v kanoničnih knjigah Svetega pisma".¹⁴ Med tem, ko to bržkone drži na eksplicitnem nivoju, bomo kasneje predlagali, da Bog v knjigi Žalostink lahko molči, ker je zbeگان zaradi obsega uničenja sionske hčere, ki ga je prizadejala božja babilonska palica ka-znovanja. Korpel in de Moor to idejo deloma priznavata s tem, ko pravita, da v nekaterih nasilnejših in grozljivejših prizorih, posebej tistih, ki vključujejo posilstvo, v HB Bog ni vključen.¹⁵

Ko želimo določiti vir Božjega molka, nam tako ostaneta dve jasni možnosti: razžaljenost in obzirnost ali previdnost. Na primer, ko ljudje razžalijo Boga s tem, da zahtevajo kralja, v 1 Sam 8,18 Samuel izjavi, da bo Bog ignoriral vse bodoče pritožbe Izraela zaradi svojega kralja.

"Tisti dan boste vpili zaradi svojega kralja, ki ste si ga izvolili, a GOSPOD vam tisti dan ne bo odgovoril."

Drugič spet je jasno, da Bog molči, ker je to dobro za življenje skupnosti. Denimo v Jer 7,22–24 beremo, Bogu ni bilo treba omeniti žgalnih daritev, ker je bilo ljudem naročeno zgolj, naj poslušajo Božji glas.

Tisti dan, ko sem vaše očete izpeljal iz egiptovske dežele, jim nisem nič govoril in nič zapovedal o žgalnih in klavnih daritvah, ampak sem jim tole stvar zapovedal; rekel sem: "Poslušajte moj glas, tako bom vaš Bog in vi boste moje ljudstvo. Hodite po vsej poti, ki vam jo zapovedujem, da vam bo dobro!" Pa niso poslušali ne nastavili ušesa, ampak so hodili po svojih sklepih v trmi svojega hudobnega srca; hrbet so mi pokazali in ne obraza.

Z drugimi besedami je Bog molčal glede nekaterih stvari, da bi se ljudje lahko osredotočili na stvari, o katerih je Bog govoril – namreč, da bi ostali v pravem odnosu z Bogom, z zaupanjem v novo deželo, kamor jih je vodil Bog, namesto da bi hrepeneli po tem, kar so pustili za seboj. Priložnosti za Božji preudarni ali obzirni molk so redke, a nam

dajo vpogled v *telos* ali funkcijo Božjega molka na način, ki ga drugi trenutki molčečnosti ne morejo dati z enako jasnostjo.

ZAKAJ BOG MOLČI V KNJIGI ŽALOSTINK?

Zdaj, ko smo obrazložili tako dialoški karakter knjige Žalostink in težavnost ter deloma subjektivno naravo prizadevanj, da bi našli vzrok Božje molčečnosti v njej, je čas, da se vrnemo nazaj k sionski hčeri.

1. *Molk zaradi greha ali razžalitve sionske hčere?* Ker je Izraelov greh običajen razlog za Božji molk v HB, je potrebno raziskati njegov pomen v knjigi Žalostink. Kot lahko vidimo iz sledečih verzov, se tako sionska hči kot DG spominjata nečesa, kar je razžalilo Boga:

*Njeni nasprotniki so postali poglavarji,
njeni sovražniki uspevajo,
kajti GOSPOD ji je prizadel bolečino
zaradi njenih premnogih pregreh (peša').
Njeni otroci so odšli kot ujetniki pred
nasprotnikom. (DG1,5.)*

*Pravičen je GOSPOD, saj sem se upirala
(marah) njegovim ustom.*

*Poslušajte vendar, vsa ljudstva, in glejte
mojo bolečino!*

*Moje mladenke in moji mladeniči so odšli
v ujetništvo. (Sion 1,18.)*

Besedi *peša'* in *marah* ne nakazujeta nujno pregrešnih ali kriminalnih aplikacij, kot ju ima angleška beseda *transgressions*, ki jo uporablja prevod NRSV (v slovenskem prevodu sta uporabljeni besedi *pregreha* in *upirati se* (op. prev.)). Namesto tega besedi zrcalita odločitev sionske hčere, da "greši" (v pomenu, da prestopi mejo) napram svojemu odnosu z Bogom Izraela s tem, da išče udobje drugih narodov v obliki hrane in zaščite. A vendarle, če upoštevamo širši kontekst 1. poglavja in knjige kot celote, se zdi, da tako sionska hči kot tudi DG razumeta upor in pregrehe kot posledico stradanja njenih ljudi (1,3, 5, 11, 13, 18–20; 2:11–12, 20; 4:4–5, 9–10; 5:4, 9–10; glej tudi Jer 44:15–19). Z drugimi besedami, pripoved knjige kot

celote zmanjša pomen kakršnihkoli grehov, ki sta jih zagrešila Izrael in sionska hči, da bi osredotočila njeno mučno žalostinko na to, kar je bilo izgubljeno, namesto da bi se preveč ukvarjala z morebitnimi lastnimi prestopki, ki bi lahko prinesli njeno uničenje. Zatorej je vprašljivo, ali so Božji molk povzročili grehi ali razžalitve sionske hčere, saj se knjiga kot celota osredotoča na resnost njenega trpljenja in na umanjkanje Božjega odgovora.

2. *Spoštljiva tišina.* Obstajata dva načina, kako Bog z molkom morda pokaže spoštovanje do sionske hčere. Prvič se pokaže, da je Bog dober poslušalec. V besedilu ni nobenega jasnega namiga, da sionska hči želi, da Bog z glasom odgovori na njeno stisko: "V nasprotju z Jobom niti ne zahteva odgovora. Namesto tega se zdi samo izražanje tako funkcija kot *telos* njenih diskurzov."¹⁶ Sionska hči nedvomno kaže željo po svoji obnovitvi in uničenju drugih narodov, ampak Boga nikoli dejansko ne prosi, naj govori.

Če smo zatorej zmožni zgolj za kratek čas v knjigi Žalostink spregledati vsa nasilna dejanja, pripisana Bogu, lahko v Božjem molku vidimo trenutek globokega spoštovanja do sionske hčere, da le-ta lahko izlije vso svojo žalost. To je dobra lekcija za učenje in za pastoralne skupnosti današnjega časa. Včasih se moramo nemoteno jeziti. Molk je pastoralno orodje, premalo uporabljeno v družbi, ki ceni hrup hitrih rešitev in "aplikacij" bolj kot tišino, introspekcijo in molk. Premnogokrat predpostavljamo, da želijo trpeči ljudje, ki pridejo k svetovalcem, učiteljem in pastirjem, takojšen odgovor namesto varnega kraja, kjer lahko izlijejo svoja surova čustva in ideje brez prekinjanja s sodbami ali s kalupno psihološko ali teološko analizo.

Drugič, tišina je večkrat edini spoštljiv odgovor na resne travme. Judovska tradicija *shiv'ah* namenja sedem dni žalovanja po smrti ljubljene osebe. To ni nujno čas molka, ampak je način utišanja vseh ostalih dolžnosti za določen čas, kot način izkazovanja spoštovanja tako do mrtvih kot do živeče družine.

V psalmih žalovanja je pogosta nekakšna hvala ali zaobljuba prihodnje hvale za Božjo dejansko ali predpostavljeno intervencijo za potrebe prosilca. Umanjkanje takšne zaobljube na koncu Žalostink (morda z izjemo kasnejšega vstavka 3. poglavja) je morda znak, da Bog dopušča prostor za žalovanje v znak spoštovanja do uničenega mesta in njegovih mnogih pokojnih prebivalcev, preden se zopet loti vloge vojaškega Boga, ki uničuje sovražnike in gradi narode.

3. *Osupel molk*. Ker imajo žalostinke tako tipično obliko, kjer se nekakšno zagotovilo Boga pričakuje, se lahko sprašujemo "Zakaj ne tu?". Kot smo omenili že zgoraj, obstaja nekaj prizorov, ki so preveč grozljivi, da bi z njimi lahko povezovali Boga, zato v njih Božja prezenca, dejanja in celo Božje ime popolnoma umanjajo – denimo različni prizori, ki opisujejo posilstva v HB. Četudi primerjava grozljivih reči, ki se dogodijo sionski hčeri v tej knjigi, z drugimi prizori posilstev v HB ne bi bila neupravičena, pojav Božjega imena v številnih prizorih Žalostink zahteva, da postavimo rahlo drugačno vprašanje. Če je Bog "na sceni" (za razliko od zgodb o posilstvih), a ne govori (za razliko od drugih zgodb, kjer je prisoten Bog), kakšne druge razloge bi lahko imel, da molka ne prekine z zaobljubo, da bo uničil sovražnike sionske hčere ali ponovno vzpostavil njena bogastva? Možna ideja je, da je Bog preprosto zaprepačen – ostal je brez besed, saj ni načrtoval takšnega opustošenja. Morda je Bog molče osramočen, ker je dopustil, da so stvari ušle iz rok.¹⁷ V prvem poglavju se pojavi celo namig, da se je Božji poizkus, da bi Izraelovim sovražnikom preprečil vdor, preprosto izjalovil.

Nasprotnik je iztegnil svojo roko po vseh njenih dragocenostih.

Da, videla je narode, prišli so v njeno svetišče;

tisti, ki si jim zapovedal, naj ne stopajo v skupnost, ki pripada tebi. (1,10.)

Če je v Izraelovi zgodovini obstajal čas, ko je Bog molčal zaradi zaprepačenosti, potem

je bil ta čas zelo verjetno tu: med ruševinami uničenega templja in stradajočih teles ljudi, ki so Boga tako ljubili.

4. *Pedagoška tišina*: Če je navsezadnje "prav" ali ne (česar ne moremo zagotovo vedeti, lahko pa domnevamo), se knjiga Žalostink zagotovo izmika temu, da bi podala enostavno monološko rešitev s tem, da bi knjigi dodala Božje besede. To primora prosilca in sodobnega bralca, da predela, in je predelan z, po besedah sionske hčere, njeno bolečino in njeno stisko, brez dostopa do lahkega odgovora. To vidimo vsakič, ko starši nočejo odgovoriti na otrokov jok, da bi otroka pomagali naučiti, naj poskrbi zase. Podobno bi v knjigi Žalostink Bog lahko poskušal voditi Izrael v novo deželo, teološko rečeno, s tem, da ji dopušča prostor za učenje, kako se lahko sama potolaži, brez da bi jo prekinjal.

Kot lahko vidimo iz primera skupnosti mrtvomorskih zvitkov, je bil čas med 5. in 1. stoletjem pred našim štetjem čas zbiranja zgodb Izraela. Knjiga Žalostink morda odseva prehod skupnosti, ki se sprašuje, ali živi v isti situaciji kot njeni predniki. Le predstavljajte si, kako je bilo trpeti za takšnimi tegobami, hkrati pa poslušati zgodbe eksodusa, v katerih Bog nad sovražnike Izraela pošilja nadloge. Sionska hči vpije "kje je ta Bog in zakaj smo bili pozabljeni". Dejansko avtor Žalostink izraža šok njihove situacije, v primerjavi z eno izmed zgodb, kjer je Bog aktivno prisoten:

Večja je bila krivda hčere mojega ljudstva kakor greh Sódome, ki je bila zrušena v trenutku, ne da bi se je dotaknile roke. (4,6.)

Žalostinke morda označujejo prehod v mišljenju stran od Boga, ki bo ukrepal v vsakem trenutku, da bi rešil situacijo (kar se zelo razlikuje od Psalma 44, na primer). Resničnost življenja v svetu imperijev zahteva debelo kožo za preživetje nenehnih obleganj vedno večjih in brutalnejših sovražnikov. Božji molk v Žalostinkah bi lahko bil način vodenja Izraela v nov način razumevanja njihovega odnosa do Boga.

ZAKLJUČEK

Skupnosti, ki cenijo HB, bi morale biti shvaležne kot tudi osuple nad knjigo Žalostink. Tipično religiozno izkušnjo večine ljudi po svetu prežema Božji molk. Celo ljudje, ki živijo resnično pobožno življenje, polno molitve, živijo zelo dolgo časa (ali celo celo svoje življenje!), ne da bi izkusili klic Božjega glaslu. Žalostinke imajo, kot odsev trpljenja sredi Božje prisotnosti in molčečnosti, veliko več pomenov za biblično teologijo, pastoralno oskrbo in praktično etiko, kot je večina skupnosti pripravljena sprejeti. Razlaga Božjega molka zahteva potrpežljivost pri ocenjevanju dokazov, ki so nam na voljo; zahteva kreativnost pri raziskovanju "negativnega prostora", ki ga pušča Bog, ki včasih (v Svetem pismu) in pogosto (v sodobnem življenju) ne odgovarja na človeško bolečino na jasen način; in zahteva globoko občutljivost in spoštovanje do trpečih glasov, ki kličejo iz besedila, našega sveta in prihodnjih generacij, da bi bolje razumeli, kaj se lahko naučimo celo in še posebej takrat, ko Bog molči.

Prevod: Lea Jensterle

1. Besedilo je prevedeno po: Beau Harris in Carleen Mandolfo, *The Silent God in Lamentations*, *Interpretation* 2013 (67): 133.
2. Za razjasnitev: uporaba "negativnega" in "pozitivnega" mesta se nanaša bolj na kvantitativno kot na kvalitativno uporabo teh terminov. Z drugimi besedami: Božji molk ni nujno negativen v smislu "slabo zate". Podobno so glasovi in zvoki v knjigi Žalostink pozitivni zgolj toliko, kolikor imajo vsebino, ki jo lahko analiziramo, niso pa "veseli" ali "polni upanja".
3. Carleen Mandolfo, *God in the Dock: Dialogic Tension in the Psalms of Lament* (Sheffield, UK: Sheffield Academic, 2002). Mandolfova pokaže prisotnost DG v mnogih psalmičnih žalostinkah kot tudi v knjigi Žalostink. (Carleen Mandolfo, *Daughter Zion Talks Back to the Prophets: A Dialogic Theology*

of the Book of Lamentations [Atlanta: Society of Biblical Literature, 2007]).

4. Hebrejska beseda, ki je uporabljena tu, *peša'*, lahko pomeni tudi "upori" ali "vstaje".
5. Za uvod v zvrst mestne žalostinke Žalostink, glej F. W. Dobbs-Allsopp, *Lamentations* (Louisville: John Knox, 2002), 6–12.
6. Avtor besedila tu uporabi Mandolfovo frazo iz dela *Daughter Zion Talks Back to the Prophets*.
7. Ta dva prevoda, "prijatelji" v 1,2 in "ljubimci" v 1,19 izhajata iz iste hebrejske korenine 'ahav. Beseda lahko pomeni tako eno kot drugo, ampak nekonsistentnost v prevajanju je očitna in jo je potrebno upoštevati, ko se pojavi ena ali druga angleška beseda, saj imata v angleščini povsem druge aplikacije.
8. Označevalci njunih različnih glasov so podčrtani v zgornjih odlomkih
9. Glej Mandolfo, *Daughter Zion Talks Back to the Prophets*, 58–67.
10. Žal NRSV prevod, ki je zavezan k inkluzivnemu jeziku zakrije hebrejsko besedilo 1. verza. Hebrejsko besedilo se začne z 'anī haggeber rā'ā 'anī. Čeprav ni vedno jasno, da se termin *geber* nanaša zgolj na moške, ko se nanaša na večjo skupino (za nejasen primer glej 2 Mz 12,37), je dokaj jasno, da se na individualnem nivoju termin nanaša na moškega (glej Job 3,3, kjer NRSV prevod termin *geber* prevede kot "man-child").
11. Glej podobna vprašanja v Žal 3,38 "Mar ne prihaja iz ust Najvišjega hudo in dobro?" in Job 2,10 "Tudi dobro smo prejeli od Boga, zakaj bi hudega ne sprejeli?"
12. Walter Brueggemann, *An Unsettling God: The Heart of the Hebrew Bible* (Minneapolis: Fortress, 2009).
13. Marjo C. A. Korpel and Johannes C. de Moor, *The Silent God* (Leiden: Brill, 2011), 35. Medtem ko njuna študija preučuje implicitne namige na Božji molk, te številke odsevajo zgolj eksplisitne instance Božjega molka, saj imajo implicitni primeri, ki jih preučujeta, lahko v podporo tudi druge argumente.
14. Ibid., 246.
15. Ibid., 244. Glej tudi članek Leah Schulte and Tammi Schneider, "The Absence of the Deity in Rape Scenes of the Hebrew Bible," in *The Presence and Absence of God* (ed. Ingolf U. Dalferth; Religion in Philosophy and Theology 42; Tübingen: Mohr Siebeck, 2009), 21–33.
16. Mandolfo, *Daughter Zion Talks Back*, 103.
17. Hebrejski glagol se pogosto uporablja za označevanje prehoda v Božjem mišljenju, v angleščini pa se pogosto prevaja z glagolom "relent". Za nekaj primerov, kjer si Bog premisli, glej 1 Mz 6,6 ali 3 Mz 32,14 in 1 Sam 15,11 (in povsem nasprotna uporaba tega glagola za Boga v 1 Sam 15,19, kjer je rečeno, da si Bog ne premisli).